

Соціально-економічні передумови становлення освіти людей похилого віку у США

*Чаграк Н. І., кандидат педагогічних наук, доцент,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»*

Однією з характерних ознак другої половини ХХ ст. є суттєве підвищення значущості людського капіталу для суспільного та економічного розвитку держав, що сприяло актуалізації питання освіти дорослих, а згодом і людей похилого віку. У розвинених країнах, зокрема у постіндустріальному суспільстві США, усвідомлювали, що для досягнення соціально-економічного благополуччя в умовах науково-технічного прогресу, зміни технологій, швидкого накопичення нових знань та модернізації організації виробництва виникає необхідність адаптації не тільки дорослих, але й людей літнього віку («старших дорослих») і зокрема тих, хто виходить на пенсію. Наголошується, що людина повинна бути достатньо розвиненою в культурному, етичному, психологічному плані, проявляти суспільну активність. Одним з дієвих способів досягнення цієї мети визначено систематичне навчання. Однак, якщо в освіті дорослих увага акцентувалася на розширенні знань, удосконаленні наявних і набутті нових професійних навичок, що було вимогою прогресу в науці і технологіях, то освіту людей похилого віку пов'язують, насамперед, з проблемою адаптації та соціалізації осіб, які виходять на пенсію.

Покоління пенсійного віку кінця 1950-х – початку 1960-х рр. стало першим з прийнятною мірою «соціального достатку» – воно володіло вільним часом, хорошим здоров'ям і належним фінансовим забезпеченням, що, визначати вид своєї діяльності у тривалій активній стадії життя – «третьому віці» [2]. В результаті багато людей похилого віку стали активними учасниками дозвілля, туризму, спорту і рекреації. На початку 1980-х рр. пост-пенсійний період життя характерний «більшою тривалістю і демократичністю, надаючи мільйонам

звичайних громадян ширший вибір можливостей у похилому віці, ніж про який вони коли-небудь мріяли» [3, с. 217]. Також суттєво зросла кількість осіб похилого віку з вищою освітою, а, зважаючи на те, що наявність попередньої освіти є головною детермінантою, яка визначає потреби людини похилого віку в подальшому навчанні [5], ця вікова категорія складає значну частину для системи безперервної освіти. У 60-70-х рр. ХХ ст. у наукових колах Європи та США велися дискусії з питань можливості освіти людей похилого віку як чинника їх соціалізації, однак освіта людей похилого віку розглядалася як комплементарна частина освіти дорослих у контексті безперервної освіти. Науковим підґрунтям становлення ідеї освіти людей похилого віку стали теорії саморозвитку, які утверджують самоактуалізацію та інтеграцію на пізнішій віковій стадії людського життя (А. Маслоу, 1943, 1970; Е. Еріксон, 1963, 1968). Однак, незважаючи на розвиток ідей соціальної адаптації людей похилого віку, можна простежити тривалий період дискримінації стосовно старості, старіння і старших у США (М. Clark and D. Gallatin, 1967; W. Cole, 1992; D. Fisher, 1977; К. Thane, 2005; М. Thomas, 2007). У суспільстві вважається прийнятною поведінка ігнорування, пригнічення і навіть витіснення людини похилого віку з культурного та освітнього життя. Незважаючи на усвідомлення неминучості старості для кожного, в американському суспільстві культивується імідж постійної молодості, енергійності та активності. Однак цей сконцентрований на молоді культурний рух 1960-70 рр. у США призвів до активізації частини старіючого населення (В. Myerhoff, 1978; М. Thomas, 2007).

Загальні процеси прискорення соціально-економічних змін як у глобальному, так і в локальному аспектах призвели до актуалізації переосмислення завершальної фази життя людини і сприяли формуванню наукових теорій, які відображали глибше розуміння процесу старіння і стали початком становлення періоду розвитку геронтології, який Р. Мангеймер (R. Mannheim) назвав «ерою реконцептуалізації життя у пізньому віці» (era of reconceptualizing later life). Після другої світової війни активізувався рух за права людей похилого віку, який отримав певну суспільну і державну

підтримку, що сприяло створенню фондів та організацій, які на законодавчому рівні відстоювали права людей похилого віку. Поступ щодо забезпечення соціальної адаптації людей похилого віку сприяли виходу проблем старіння у сферу наукових досліджень, а також дали поштовх розвиткові нових теоретичних підходів до старості, старіння і людей похилого віку. Поширювалася думка, що незважаючи на вік, старша людина все ще може бути корисною для суспільства, а її знання, уміння та можливості ігноруються через упереджене ставлення до старості [4, с. 16]. Вагомий вплив на формування ідей освіти людей похилого віку мала «демографічна революція» – стрімке старіння населення США: «... старіння населення і вихід на пенсію покоління «бейбів» можна вважати однією з найбільш трансформаційних демографічних змін у цій країні» [1].

Аналіз наукових праць у галузі соціальної та освітньої геронтології доводить, що теоретичне обґрунтування освіти людей похилого віку здійснювалося у контексті освіти дорослих, теорії активної старості і безперервної освіти, що відповідало тенденціям розвитку суспільства, які у другій половині ХХ ст. характеризуються загальними процесами прискорення соціально-економічних змін як у глобальному, так і в локальному масштабах. У США ці зміни стосувалися насамперед економічної діяльності, нових технологій, характеру виробництва і праці, рівня знань і кваліфікацій, а також швидкої адаптації до них людей усіх вікових груп, і залученні якнайбільшої частини дорослого населення до людського капіталу. З огляду на динаміку демографічних процесів у світі і зокрема у США другої половини ХХ ст., кількість осіб похилого віку стрімко зростала і складала вагомую частину людського потенціалу. Ці процеси призвели до трансформації поглядів на старість, життя людини після виходу на пенсію, залучення її до участі в суспільному житті. Водночас соціально-економічний поступ актуалізував переосмислення ролі освіти людей похилого віку як механізму соціальної адаптації, розвитку і конкурентоспроможності суспільства. Тобто головна

передумова розвитку освіти людей похилого віку детермінована трьома основними чинниками: економічним, демографічним і соціальним.

Література:

1. Health and Retirement Study. Conclusion section, para 1. – 2007.
2. Laslett P. A. Fresh Map of Life: The Emergence of the Third Age. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1991.
3. Manheimer R., Allocating Resources for Lifelong Learning for Older Adults / Challenges of an ageing society. Ethical Dilemmas, Political Issues. Ed. by R. Pruchno, M. Smyer. – Baltimore: The John Hopkins University Press, 2007. – 448 p.
4. Meraz Lewis R. B. The Lived Worlds and Life Experiences of Residents in University Linked Retirement Communities: A Qualitative Approach. – Eastern Michigan University, 2011. – Master's Theses and Doctoral Dissertations. Paper 421.
5. Snyder T., Hoffman C., Geddes C. Digest of Educational Statistics. – Washington, D.C.: US Department of Education, National Center for Educational Statistics, 1997.